

HACCÂVÎ
(الحجّاوى)

Ebû'n-Necâ Şerefüddîn Mûsâ b.
Ahmed b. Mûsâ el-Haccâvî el-Makdisî
(ö. 968/1560)

Hanbelî fakihî.

Muhtemelen 895 (1490) yılında Filistin'in Nablus şehrinin Haccâ köyünde doğdu. Bu sebeple Haccâvî nisbesiyle tanınmış olup Brockelmann bu nisbeyi Hucâvî şeklinde yanlış kaydetmiştir. Yaşadığı dönemde Şam'da Hanbelî mezhebinin yegâne müftüsü olduğu gibi bölgede fıkıh alanında herkesin başvurduğu bir fetva mercii idi. Şehâbeddin Ahmed b. Muhammed es-Sâlihî eş-Şüveykî, Ebû Hafs Necmeddin Ömer b. İbrâhim es-Sâlihî, Ebû'l-Berekât Muhibbüddin Ahmed b. Muhammed el-Ukaylî gibi hocalardan fıkıh yanında çeşitli dersler okudu. Ayrıca hadis derslerini takip ettiği Seyyid Kemâleddin Muhammed b. Hamza el-Hüsey-nî'den icâzet aldı (931/1525).

Emeviyye Camii'nde ve bazı medreselerde ders veren Haccâvî, aralarında oğlu Yahyâ el-Haccâvî ile Şemseddin İbn Tarîf, Şemseddin er-Racîhî, Ebû Bekir b. Zeytûn ed-Dimaşkî es-Sâlihî, Şehâbeddin Ahmed el-Vefâî el-Müflihî, İbrâhim b. Muhammed el-Ahdeb es-Sâlihî ve Ebû'n-Nûreyn Osman b. Muhammed b. İbrâhim gibi âlimlerin bulunduğu birçok öğrenci yetiştirdi.

Haccâvî 17 Rebîülevvel 968 (6 Aralık 1560) tarihinde Şam'da vefat etti ve Kâsiyûn civarına defnedildi. Onun ölüm tarihi İbnü'l-İmâd tarafından 22 Rebîülevvel 960 (8 Mart 1553) olarak kaydedilmiştir (Şezerât, X, 472).

Eserleri. 1. *el-İknâ' li-tâlibi'l-intifâ'* (I-IV, Kahire 1351). Hanbelî mezhebinde "tercih ehli" olan âlimlerin tercih ettikleri sahih görüşlerden derlenen eser mezhebin temel kaynaklarından biridir. İbnü'l-İmâd'a göre kitap, nakillerin ele alınıp değerlendirilmesi ve ihtiva ettiği meselelerin çokluğu bakımından benzeri telif edilmemiş bir eserdir. Mansûr b. Yûnus el-Buhûtî bu eseri *Keşşâfü'l-kınâ'ün (metn) el-İknâ'* adıyla şerhetmiştir (I-IV, Kahire 1319-1320; I-VI, nşr. Hilâl Mûsaylihî Mustafa, Riyad 1968; Beyrut 1982). 2. *Zâdü'l-müstakni' fi'htisâri'l-Muḳni'* (Muhtaşarü'l-Muḳni') (Kahire 1343, 1345-1379, 6. bs.; Mekke 1348). İbn Kudâme el-Makdisî'nin *el-Muḳni'* adlı eserinin muhtaşarı olup sadece Hanbelî mezhebinde-

ki tercih edilen görüşlere yer verir. Buhûtî bu eseri de *er-Ravzü'l-mürbi'* adıyla şerhetmiştir (Dimaşk 1304; Hindistan 1305; Kahire 1324, 1348, 1352; nşr. Ahmed Muhammed Şâkir ve Ali Muhammed Şâkir, Kahire 1954; nşr. Muhammed Abdurrahman Avad, Beyrut 1405/1985). *Zâdü'l-müstakni'*, Suudi Arabistan'da orta dereceli dinî okullarda *er-Ravzü'l-mürbi'* de bazı şeriat fakültelerinde ders kitabı olarak okutulmaktadır. 3. *Havâşî't-Tenkih fi'l-fıkh 'alâ mezhebi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel* (nşr. Yahyâ b. Ahmed Yahyâ el-Cürdî, Kahire 1412/1992). İbn Kudâme'nin *el-Muḳni'* adlı eserine Alâeddin Ali b. Süleyman el-Merdâvî tarafından *el-İnsâf fi ma'rifeti'r-râciḥ mine'l-hilâf* adıyla yapılan şerhin yine aynı müellife ait *el-Tenkihü'l-müşbi' fi tahriiri aḥkâmî'l-Muḳni'* adlı ihtisarının hâşiyesidir.

Kaynaklarda Haccâvî'nin *Hâşiye 'ale'l-Fürû'*, *Şerḥü'l-Müfredât*, *Şerḥü Manzûmeti'l-âdâb li'bni Müfliḥ*, *Şerḥü Manzûmeti'l-âdâbi's-şer'iyye li'l-Merdâvî* adlı eserleri kaleme aldığı da kaydedilmektedir. Son eser, *Hediyetü'l-ârifin*'de (II, 481) *Şerḥü Kaşideti'd-dâliyye li-Şemsiddin el-Merdâvî* adıyla kaydedilen eserle aynı olmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA:

Haccâvî, *Havâşî't-tenkih* (nşr. Yahyâ b. Ahmed Yahyâ el-Cürdî), Kahire 1992, nâşirin mukaddimesi, s. 29-42; Buhûtî, *er-Ravzü'l-mürbi'* (nşr. M. Abdurrahman Avad), Beyrut 1985, nâşirin mukaddimesi, s. 7-8; Gazzî, *el-Kevâkibü's-sâ'ire*, III, 215-216; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (nşr. Abdülkâdir el-Arnaût), Beyrut 1993, X, 472; İbnü'l-Gazzî, *en-Na'tü'l-ekmel* (nşr. M. Mutî' el-Hâfız - Nizâr Abâza), Dimaşk 1402/1982, s. 124-126; Muhammed eş-Sattî, *Muhtaşarü Tabakâti'l-Hanâbile*, Beyrut 1986, s. 93-94; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 481; Brockelmann, *GAL*, I, 503; *Suppl.*, I, 688; II, 447; Zirikî, *el-A'lâm*, VIII, 267; Kehâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XIII, 34-35; Sâlim Ali es-Sekafî, *Mefâtiḥü'l-fıkhî'l-Hanbelî* [baskı yeri yok], 1398/1978 (Metâbiu'l-Ehrâmi't-ticâriyye), II, 190; M. Muhammed Şerrâb, *Mu'cemü büldânî Filistin*, Dimaşk-Beyrut 1987, s. 290; Ahmet Özel, *Haneî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 200.

 SALİM ÖĞÜT

HACCETÜ'İ-VEDÂ

(bk. VEDÂ HACCİ).

HÂCE

(bk. HOCA).

HÂCE ABDULLAH-ı ENSÂRÎ

(bk. HEREVÎ, Hâce Abdullah).

HÂCE ALİ ERDEBİLÎ

(bk. ERDEBİLÎ, Alâeddin).

HÂCE-i CİHÂN

(خواجه جهان)

Hindistan'da hüküm süren bazı devletlerde yüksek mevki sahiplerine verilen unvan.

Bu unvan muhtemelen ilk defa, Delhi'de hüküm süren Muizziler'den Sultan Muizzüddin Keykubad devrinde (1287-1290) Hâce Hatîrüddin'e verilmiştir (Yahyâ b. Ahmed es-Serhendî, s. 50). Hatîrüddin, Halaciler'den Celâleddin II. Firûz Şah döneminde de aynı unvanı kullanmıştır. Hâce-i cihân, Tuğluklu Sultanı Muhammed b. Tuğluk zamanında (1325-1351) vezirlere verilen "sadr-ı âlî" unvanının yerini almıştır.

Hindistan tarihinde birçok devlet adasını isimlerinden çok bu unvanla meşhur olmuştur. Alâeddin Halacî ve halefleri zamanında Sîrî kütvâli olarak hizmet eden Ahmed Ayaz, Muhammed b. Tuğluk'un 1325'te tahta geçmesi üzerine hâce-i cihân unvanıyla vezir tayin edilmiştir. Tuğluklular'dan III. Firûz Şah ile Ebû Bekir Şah dönemlerinde şahne* olarak görev yapan Melik Server, Firûz'un oğlu Muhammed'i Ebû Bekir'e karşı desteklemiş ve 1389'da hâce-i cihân unvanını almıştır. Muhammed tahta çıkınca vezir nâibi olan Melik Server daha sonra vezir tayin edilmiştir. 1394'te Nâsîrüddin Mahmûd tarafından "sultânü's-şark" unvanıyla Kanpûr valiliğine getirilen Melik Server, II. Nâsîrüddin Mahmûd'un Timur'un önünden kaçması üzerine kendi adına hutbe okutmuştur.

Madura Sultanlığı'nda kâidü'l-bahr (deniz kuvvetleri kumandanı) olan Hâce Sürûr 1344'te hâce-i cihân unvanıyla vezirliğe yükseltilmiştir.

Behmenîler'de ilk defa 1346 yılında İsmâil Muh'un Dekken sultanı olarak tahta çıkması üzerine Devletâbâd emirlerinden Nûreddin'e hâce-i cihân unvanı verilmiştir. Daha sonra İsmâil, Alâeddin Behmen Şah lehine tahtından feragat edince bu unvan vezir Seyfeddin Gûrî'nin oğlu A'zam-ı Hümâyûn'a tevcih edilmiştir. Ayrıca Vezir Esterâbâdî, Behmenîler'in meşhur veziri Mahmûd-ı Gâvân ve Behmenî valilerinden Dahnî de hâce-i cihân unvanı ile meşhur kişilerdir.